

PROF. DR. SABRI HIZMETLI ILE KAZAKİSTAN - TÜRKİYE İLİŞKİLERİ KONULU MÜLAKAT

03.07.2014

Yrd. Doç. Dr. Serdar Yılmaz

İstanbul Arel Üniversitesi

SORULAR

1) Kazakistan Cumhuriyeti'nin dış politikası küresel ve bölgesel güvenlik, adalet ve ilerleme adına çok yönlülük ve entegrasyon ilkeleri üzerine kuruludur. Kazakistan'ın dış politikasının en önemli konularından biri, Avrupa Birliği, Şangay İşbirliği Teşkilatı, Asya'da İşbirliği, Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (CICA), ve Türk Konseyi gibi örgütler çerçevesinde entegrasyon süreçlerinin geliştirilmesidir. Bugün Rusya ile iyi anlaşan, Avrasya Birliği'nin hayata geçirilmesi için çaba sarfeden, Şangay beşlisinin kurucularından olan, Çin ile dengeleme politikası bağlamında yoğun ilişkiler kuran, Amerikan'ın desteğini her daim alan ve Batı tarafından izole edilmeyen çok vektörlü dış politika benimseyen istikrarlı bir Kazakistan görüyoruz. Dolayısıyla bu minvalde Türkiye Kazakistan dış politikasında nerede yer almaktadır?

Çok güzel bir tanım yaptınız. Kazakistan'ın genel olarak siyaseti hem küresel hem de bölgesel güçlerle ve komşularıyla iyi komşuluk ve barış temelinde ilişkiler sürdürmektir. Bunun istisnaları olabilir. Bir sözle başlayayım ki bu bir anekdot olarak anlatılır. İsrail Devlet başkanı Perez Kazakistan'a geliyor, Nazarbayev'de onu arabasıyla Astana'da gezdiriyor. Tabi İsrail devlet başkanı şehri gezerken ağzı açık kalıyor ve o anda Nazarbayev'e bir soru soruyor: **“sayın başkan siz bu ejderha (Çin) ile ayının (Rusya) arasında nasıl uyuyorsunuz”** diyor. Nazarbayev'de (NZ) cevap veriyor: **siyasetim sayesinde** diyor. Bana göre de bu söz gerçekliği olan bir sözdür. Örneğin Çin dünyanın en büyük güçlerinden biri olmasına karşın Kazakistan'ın (KZ) bağımsızlıktan bu yana Çin'le hiç bir problemi olmamıştır. Rusya'dan bölünen bir devlet olmasına karşın en iyi ilişkileri bu ülkeyedir. Nitekim en büyük ithalat Rusya'dan ve Çin'den olmaktadır. Demek ki dış ilişkilerin de de iktisadi ve diplomatik ilişkilerde de bu iki büyük ülkenin egemen olduğunu görüyoruz. NZ yılda bir kaç defa Çin'e ziyaretlerde bulunuyor, ama Türk kökenli devletlerden Özbekistan ile çok iyi ilişkileri olduğunu söyleyemiyoruz. Bu KZ'nin takip ettiği siyasetten çok bana göre Özbekistan'ın siyasetinden kaynaklanan bazen de iyi komşuluk ilişkilerini zorlayan sınırdaki bazı olaylardan kaynaklanan gerilimlerin sonucunda ve bazı diğer problemler yüzünden Özbekistan ve Türkmenistan ile ilişkiler o kadar da iyidir diyemiyoruz. Azerbaycan ve hatta İran ile ilişkileri görece daha iyidir.

Türkiye'ye gelecek olursanız, iki ülkenin ilişkileri gerçekten istenilenin de ötesindedir diyebiliriz. Bunun bir takım faktörleri var. Bence birinci faktör KZ'nin Türk kökenli olmasından geliyor. Onun için NZ, Kazak ulusal kimliğini tanımlarken onun üç kökeni olduğunu söylüyor. Ne diyor? Biz Kazağız, Müslümanız ve Türküz diyor. Yani diyor ki biz ulus olarak Kazağız, asıl olarak köken itibariyle Türk halklarındanız, kültür ve din olarak İslama mensubuz diyor. Yani bu durumu devlet başkanı halkına resmi olarak ilan ediyor. İkinci faktör ise, biliyorsunuz Türkiye KZ'yi ilk tanıyan devlet. Onun için her konuşmada her devlet adamı her yetkili her akademisyen bunu vurgular. Yani bizi tarihte ilk defa tanıyan Türkiye Cumhuriyetidir, hatta rekor denilen bir zaman içinde biz tanınmadan bizi tanımıştır diyorlar. Üçüncü faktör ise başkan Nazarbayev'in kişiliğinden kaynaklı çok iyi bir siyaset var. Yani devlet başkanı olarak NZ, TR ile olan ilişkilere çok büyük önem veriyor. Burada ne kadar Türk şirketi var, ne kadar yatırım yapıyorlar, gelecek yıl kaç tane yatırım yapacaklar adları ile rakamları ile size verebiliyor. Ve bazı alanlarda

Bu makale 23 Aralık 2014 tarihinde <http://akademikperspektif.com/2014/12/23/kazakistan-turkiye-iliskilerinin-egitim-kultur-ve-diplomatik-acidan-gelisimi-1991-2014/> adresinde yayınlanmıştır.

yatırım yapmaya çağırıyor. Örneğin bir defasında Sayın Gül'de buradayken yapmış olduğu konuşmasında diyor ki neden Türkler inşaatla, konfeksiyonla, gıda ile ilgileniyorlar da altınla, gazla, petrolle ilgilenmiyorlar. Siz bu alanlara yatırım yapın diyor. Büyük şirketlerinizle gelin burası sizin diyor ve davet ediyor.

Etnik olarak yakınlığımıza gelince, NZ gerçekten de Kazakların da diğer uluslar gibi Türk kökenli olduğunu kabul eden bir adam. Anadolu'daki insanların din ve dil köken itibariyle asıl olarak buranın uzantısı olduğunu her vesileyle vurgulayan bir adam. Örneğin bir konuşmasında diyor ki: iki kardeş vardı, bunlardan biri atını (yılıksını) kesti ve kazı karta (sucuk, pastırma) yaptı yedi ve burada kaldı. İkinci kardeş atını kesmedi, atına bindi kamçısını vurdu ve Anadolu'ya kadar gitti. İşte biz bu iki kardeşin nesilleriyiz diyor. Bu gerçekten çok samimi bir yaklaşımın sayın Cumhurbaşkanının TR'ye olan ilgisinin ve sevgisinin bir göstergesidir. Nitekim uygulamalarına baktığımız zamanda NZ'nin gerek TR gerekse Türk Dünyası siyasetine fevkalade önem verdiğini görüyoruz. Örneğin bugün uygulamada olan Türk Konseyi var, Türk Akademisi ve TURKPA var ve benim bildiğim kadarıyla bu üç kuruluşun fikir babası Nazarbayev'dir. Dolayısıyla TR ile olan ilişkilere de bu çerçevede çok önem veriyor. Birçok vesileyle bunu vurguluyor, önemli yatırımları TR'deki burada iş yapanlara yaptırıyor, hatta başlangıçta bir kaçtane de TR den danışmanı bile vardı. Dolayısıyla Davutoğlu'nun buradaki yaptığı ve benimde hazır bulunduğum konuşmalarda TR-KZ ilişkileri gerçekten örnek alınacak düzeyde gelişmiş ve sorunu olmayan bir durumdadır. Ancak bu Gümrük Birliği meselesi ve TR'nin buradaki iş adamları, şirketler, oturumlar, vizeler, kotalar düzeyinde bir takım sorunlar olduğunu da kabul etmemiz gerekiyor.

KZ'nin TR ile olan siyasetinin bir başka göstergesi mesela tatile çıkan Kazakların %80'inden fazlası tatilini TR'de geçiriyor. Buda bence önemli bir göstergedir. İhracat-ithalat yani ekonomi yönünden açacak olursak TR'nin aleyhine bir ilişki vardır. KZ'den yapılan ihracat buraya yapılan ithalatından 2 katından fazladır. **SY:4 Milyar dolarlık ticaret hacmimiz var, bunun 2,5 milyarını KZ bize satıyor, 1,5 milyarını da biz KZ'ye satıyoruz.**

SY: Hocam siz şimdi siyaseten aramızda hiç bir sıkıntı yok dediniz, bu yılın Ocak ayında KZ'nin 2014-2020 dış politika konsepti yayınlandı. Biz bu dış politika konseptini okuduğumuzda maalesef Türkiye'nin bu konseptte sıradan bir ülke gibi yer aldığını görüyoruz. Bu soruyu sormamın nedenlerinden biri de buydu. Madem aramızda hiç problem yok biz neden KZ'nin dış politika konseptinde önemsiz bir roldeyiz. Sıralama Rusya, Çin, Amerika, AB ve Orta Asya cumhuriyetleri şeklindedir.

Tabi acaba bu kardeşlik ilişkileri açısından mı değerlendirmek lazım yoksa dünyadaki global güçler açısından mı? Mesela Türkiye bir bölgesel güçtür, KZ-TR'yi Orta Doğunun veya Avrasya'nın bir bölgesel gücü olarak görüyor mu görmüyor mu? Bence önce buna bakmamız lazım. İkincisi sizin vermiş olduğunuz örneklerde ilk üç devletin üçü de dünya konjonktüründe liderlikte oynayan ve dünya siyasetini yönlendiren üç büyük güç. Dolayısıyla onlarla ilgili politikalarını orada göstermesi normal, ancak burada bazı konular var. KZ'nin öncelikli alanlarda işbirliğine gittiği konularda TR yoktur. Örneğin ben bir eğitimciyim, KZ'nin eğitim öğretim sisteminde Bolaşak programı vardır ve şimdiye kadar dünyaya 10 bine yakın burslu öğrenci göndermiştir ve çok büyük paralar harcamıştır. Bu çerçevede öğrenciler, Amerika, Avrupa, Japonya gibi ülkelere göndermiştir. Ama 2012 yılına kadar TR bu programda yoktu. İkincisi mesela sağlık programı bakımından. TR'de tıbbın çok gelişmiş olmasına rağmen TR sağlık alanındaki kalkınmasını gelişimini anlatamamakta ve TR'nin yerine Çin, Rusya Çek Cumhuriyeti gibi ülkeler tercih edilebiliyor.

SY: Yani aslında bu TR içinde bir eleştiri noktası olabiliyor, çünkü ben yetkililerin yerinde olsaydım sorardım ben neden KZ'nin dış politika konseptinde neredeyse almıyorum diye.

Madem ben bu ülkeyi tanıyan ilk ülkeyim, ilk iş adamlarını ben getirdim buraya, aramızda hiç bir siyasi sıkıntı yok. Yani biz KZ dış politikasında ne Rusya ne Çin ne de Amerika kadar önemli bir ülkeyiz. Burada hemfikiriz. Tam olarak yerimizi bilmiyoruz. Bu konuda bir belirsizlik var.

SH: Tabii bu Türk hariciyesinin ve devletin üzerinde durması gereken önemli bir konu. Buranın da yani KZ de TR'nin kendi siyasetinde ne düzeyde olması gerektiğine karar vermesi gerekir. TR nin de neden ben KZ'nin dış politika konseptinde fazlaca almıyorum diye sorgulaması ve çözüme varması gerekmektedir.

2) Dış politikanın oluşturulmasına etki eden faktörleri genel olarak incelediğimizde bu faktörlerin birey, rol, devlet ve sistem olduğunu görüyoruz. Örneğin, dış politika analizcilerinden Valerie Hudson'a dış politikayı etkileyen faktörleri şu şekilde sınıflandırmıştır: Bilişsel süreçler, liderin kişiliği, küçük grup dinamikleri, kurumsal süreçler, bürokratik politikalar, kültür, iç siyasi uyumsuzluklar, ulusal özellikler ve uluslararası sistem. Tüm bu söylenenleri göz önüne aldığımızda size göre Kazakistan'ın Türkiye politikasını etkileyen faktörler nelerdir? Kazakistan dış politikasında birey mi, sistem mi yoksa devlet mi daha fazla rol oynuyor?

Birincisi, Kazakistan, eski SSCB ülkelerinden bölünen bir ülkedir. Sistem, devlet yapılanması ve kurulum olarak tamamen onun bir uzantısıdır diyebilirsiniz. Bir takım değişiklikleride göz önüne alırsanız genel çerçevede eğitim-öğretim alanında olsun, kültür, ticaret ve başka alanlarda olsun ki Sovyetler Birliğindeki siyasi, idari, iktisadi sistemi belki geliştirerek ve belli ölçüde millileştirerek sürdürmektedir. Ben eğitimci olduğum için söyleyeyim, mesela, ders programlarına bakarsanız (yüksek öğretim kurumlarını kast ediyorum) büyük çoğunlukla gerek ders sistemi gerek sınav gerekse değerlendirme sistemi Sovyetlerde olduğu gibidir. Bir örnek vereyim mesela bizde devlet imtihanı vardır. Gasudarsi denen ikinci ve dördüncü sınıfta sınav vardır. Bu Ruslarda var, TR, ABD ve Avrupa da yok. Ama burada olan bu devlet sınavı 2. ve 4. sınıfta ki bana göre de çok güzel bir sistemdir onlardan kalma ve devam ediyor. Ders programları, zorunlu ve seçmeli dersler ve onun kapsamındaki ana bilim dalları daha çok o dönemden kalan bir metodolojinin uzantısı olarak devam edebiliyor. Şimdi devlet orta ve üst dereceli okullarda eğitim sisteminde birtakım değişiklikler yapıyor. Ama temel olarak eski Sovyet sistemi devam etmektedir. Birincisi sistem olarak demek ki bir etkisi var.

İkincisi, gerek Rusya da Sov. Bir. Döneminde gerekse Gorbacovdan sonraki yumuşama döneminden itibaren olsun bölünen ülkelerde daha çok siyasetin devlet yapılanmasının devletin iç ve dış politikasının temelinde lider vardır. Yani buralar lider ülkeleridir. Liderlerin siyaseti görülür. Örneğin KZ'de her yıl Nazarbayev'in halka söylev ve demeci vardır. Yani bir yıl boyunca hükümet o söylev ve demeci uygulamaya çalışır. Diğer devlet kurumları da Cumhurbaşkanının yıllık söylev ve demecinde hangi konular öne çıkarılmış ise onu uygulamak zorundadır. Şimdi mesela NZ 2013 yılında Kazakistan 2050 Stratejisini çıkardı. 2014 de ise ona bir ekleme yaptı ve Ebedi Ülke (Mengilik EL) dedi. Hedefler koydu, 2050 de en gelişmiş 30 ülkeden biri olmak gibi. Dolayısıyla burada devlet başkanının takip ettiği siyaset önemlidir. Yani lider siyaseti önemlidir, ABD ve Rusya da da başkanın rolü çok önemlidir. KZ de de başkanın rolü en önemli olandır. Diğer Sovyet ardılı ülkelerde de liderler devletin yapılanmasını belirler. Yani devlet bireylerin değil birey devletin yapılanmasını belirler. Dolayısıyla dış politikayı da ülkenin lideri yani Nazarbayev belirler. Yani bazen mavi boncuk dağıtabilirsiniz, bazen çok sert bir politika takip eder bazende tamamen barışçıl esaslarla bunu götürebilirsiniz. Bazende saygın olarak gördüğünüz veya konseptinizde yer verdiğiniz ülkelerin siyasetine uygun olarak davranabilirsiniz. Bu tamamen liderin belirlediği bir konseptir.

3) Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Kazakistan'da liderliği üstlenen Nursultan Nazarbayev, ülkenin etnik yapısını bir arada tutmayı başaran, Kazakistan'ı dünya haritasında bilinen bir yer yapan, Sovyetlerden kalan nükleer kalıntıları yok edip dünya kamuoyunun saygısını kazanan, ismi ülkenin bağımsızlığıyla özdeşleşen bir lider olarak telakki edilmektedir. Nursultan Nazarbayev'in girişimleriyle benimsenen çok-vektörlü dış politika sayesinde uluslararası arenada belli bir tanınırlık elde edilmiş, Kazakistan 2030 stratejisi ile ülkeyi dünyanın en gelişmiş 50 ülkesi arasına ve Kazakistan 2050 stratejisi ile de en gelişmiş 30 ülke arasına sokma amacı benimseyen Nazarbayev, vizyon sahibi bir liderlik örneği sergilemektedir. Bu doğrultuda Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in liderlik profili Kazakistan'ın Türkiye politikasını nasıl etkilemektedir?

Bu yazdıklarınızın tamamına katılıyorum, gerçekten çok güzel tespitlerdir. Yani Kazakistan ile Nazarbayev eşleşmiştir. KZ'yi dünya arenasında tanıtan, onu dünyanın saygın ülkeleri arasına ekleyen ve çok önemli toplantıların mesela AGIT başkanlığı, EXPO 2017 ve benzeri organizasyonların yapılacak olması, Dünya Dinler Arası Diyalogunun burada yapılmasını sağlayan, kredi konularında olsun, dış dünya ile sorunların çözülmesini sağlayan NZ'nin kendisidir. Bilge ve bilgin adam siyasetine sahip politika uygulamaktadır. Kazakça da Dana Siyaseti diyorlar, gerçekten siyaseti çok güçlü, hangi ülke ile nasıl siyaset yapacağını biliyor ve bu takip ettiği siyaset sayesinde de ülkeyi önemli bir yere getirdi. Burayı Avrasya'nın ve Orta Asya'nın İsviçre'si konumuna yükseltti diyebiliriz. Tabi bunda etkili olan faktörlerden biri de ülkenin sahip olduğu doğal kaynaklardır. Yani NZ'nin elini güçlendiren birincisi onun takip ettiği siyaset ise ikincisi de KZ'nin sahip olduğu yer altı ve yer ustı kaynaklardır. Örneğin 2013 yılında burada hububat 24 milyon tonun üzerindedir, KZ'nin nüfusu ise 16,5 milyondur ve bu durumun dünyada başka örneği yok. Dolayısıyla bu kadar önemli kaynakları sahip olup bunları da rasyonel olarak kullanırsanız hem ülkenizin kalkınmasını sağlamış olursunuz hemze onun UA arenada saygın bir yere gelmesini temin etmiş olursunuz. Ve nitekim dikkat ederseniz Türk Cumhuriyetlerinin devlete başkanlarının pek çoğu ülkesinden dışarı çıkmaz iken NZ'nin hemen her ay yurt dışı seyahatleri olduğunu dünyanın her ülkesine rahatlıkla güvenlik içinde gidip gelip ilişkilerini geliştirdiğini görüyoruz. Yani yerinde saymıyor, KZ bugün parlayan bir yıldız haline gelmişse bu NZ'nin siyaseti sayesinde.

Vizyon sahibi bir liderdir, eleştiriye çok açık olduğunu pek düşünmüyorum. Tabi her devlet adamının bir takım özellikleri olur. Benim bildiğim kadariyle eleştiriye seven pek insan olmaz dünyada. Otoriter olup olmadığını bilmiyorum. Yakın bir durumum olmadı çünkü danışmanları ile olan ilişkileri nasıl, danışmanların verdi fikirleri kabul edip etmemesi, mesela diyelim ki Timur'un çok danışmanı vardı onları dinlerdi ama neticede kendi düşüncesini yapardı.

4) Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Türkiye'ye yönelme düşüncesi Türkiye'nin o dönemlerde politikasını üç söylem üzerine koymasıyla şekillenmiştir. Atayurdu, ağabey ve model ülke söylemleri. Bu söylemlerin 2000'li yıllara kadar sürdüğünü ve dolayısıyla ilişkilerin bir türlü kurumsallaşmadığını gözlemledik. Türk dış politikasının zamanla rasyonel ve proaktif bir perspektifle şekillenmesiyle 2009 yılında Kazakistan ve Türkiye arasında stratejik ortaklık belgesi imzalanmıştır. Ama sanki iki ülke arasındaki ilişkilerde eğer Türkiye bir adım atarsa ancak o zaman Kazakistan adım

Bu makale 23 Aralık 2014 tarihinde <http://akademikperspektif.com/2014/12/23/kazakistan-turkiye-iliskilerinin-egitim-kultur-ve-diplomatik-acidan-gelisimi-1991-2014/> adresinde yayınlanmıştır.

atıyor izlenimi vardır ve bu durum acaba Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik bir politikasının olup olmadığını akla getirmektedir. Yani dış politikada Türkiye algısı belirsiz gibidir. Bu doğrultuda Kazakistan'ın Türkiye'ye bakışındaki algı nasıldır ve bu Türkiye'ye yönelik politikaları nasıl etkilemektedir?

Simdi bunların hepsi birbirine bağlı konular. KZ'nin şimdiki bürokrasisini değerlendirecek olursanız şimdiki daha çok birinci nesildir yani Sov.Bir. döneminde dünyaya gelmiş ve o dönemde eğitim almış büyümüş belli bir zihniyete sahip olmuş insanlardır. Bugün KZ'de üç nesil ile karşılaşyoruz. Birincisi bu dediğim nesildir. İkincisi bağımsızlık öncesi dönemde doğup bağımsızlık sonrasında yetişen nesil var. Üçüncüsü ise 1991 den sonra dünyaya gelip yetişen nesildir. Tabi bu üç neslin mantalitesi ve dünya görüşü çok farklı. Dolayısıyla uluslara yaklaşımda farklıdır. Öncekilerin Türkiye vizyonu ile bağımsızlık sonrası dünyaya gelen neslin Türkiye vizyonunun ben farklı olduğu kanaatindeyim. Yani Orta Asya da kültürlerin gelişi ve değişimi süreci içerisinde nesillerin de değiştiğini görüyoruz. Bu tabi ilerde KZ'nin siyasi yapılanmasına da bürokratik, eğitim yapılanmasıyla iç ve dış politikasına da etki edecektir diye düşünüyorum.

İkinci bir faktör, Türkiye KZ ile olan ilişkilerini bir sorgulaması lazım. Yani diyelim ki bağımsızlıktan sonra 10 bine yakın Kazak gencini burslu olarak Türkiye ye çağırmıştır ve okutmuştur. Simdi bu kadar güçlü bir kadro TR'de okumuş ve KZ'ye dönmüşse burada bürokraside Kamu ve özel sektörde bunlar söz sahibi olmuşsa neden o zaman TR ile olan ilişkilerde ve ya konseptlerde biz bunun bir sonucunu göremiyoruz. Bana göre TR'nin bunu öncelikle sorgulaması lazım. İlişkilerde de KAZAN-KAZAN denilen güzel bir ilke vardır ve bu bana göre hep esas olmalıdır. İki ülke ilişkilerinde büyük belirsizlikler mevcut. İnsanlar yavaş yavaş kültürel değerlerinin gerçek yapısını öğrenmekle birlikte yavaş yavaş KZ-TR ilişkilerinin çok daha farklı olacağını düşünüyorum. KZ'nin milli tarihi, milli kültür tarihinin yazılması, milli edebiyat ve edebiyatçılarının Kazaklar tarafından yazılması KZ'nin Türk halklarıyla olan ilişkilerine çok etki edecektir diye düşünüyorum.

SY: Türkiye'nin bu bölgeye hala daha çok duygusal yaklaştığını düşünüyor musunuz hocam?

SH: Evet bende hala öyle olduğunu düşünüyorum ve bununla ilgili olarak ben 15 yıldır buradayım yapılmış bir ilmi çalışma görmedim. Neden TR Orta Asya ile ilgili ilmi araştırmalar yaptırmıyor? Bu ilişkilerini temellendirecek bir takım Master ve Doktora çalışmaları, iki ülkenin kolektif olarak yapacağı çalışmalar olabilir. Ya da Yesevi üniversitesinin burada kurduğu bir Araştırma enstitüsü var bunlar aracılığıyla da olabilir. Neden duygusallıktan öteye geçilmiyor? TR'nin buraya göndermiş olduğu dış temsilciliklerin bu coğrafyanın uzmanı olduğunu söyleyemeyiz ve bu TDP'nin eleştirildiği noktalardan biridir. Yani bunları sorgulaması lazım. Daha önceki zamanlarda da buraya gelmeyenlerin dil bilmediklerini görüyoruz. Mesela ABD büyükelçisi çıkıyor televizyonda Kazakça konuşabiliyor, ama Türkiye'nin diplomatları içerisinde bunu görmemiz mümkün değil. Bizimkiler öğrenmek yerine yanlarına ana dili Kazakça olanları alıyorlar. Aslında bizimkiler hem Kazakça bilmiyor hem de Rusça bilmiyorlar. TR'nin KZ ile olan ilişkileri istenilen düzeyde değilse bu TR'nin burayla ilişki kurarken Rusya faktörünü on plana almamış olmasından geliyor. Yani TR'nin Orta Asya Türk cumhuriyetleri ile ilişkilerini geliştirip güçlendirmesi için Rusya ile ilişkilerinin çok iyi olması gerekir.

Bu makale 23 Aralık 2014 tarihinde <http://akademikperspektif.com/2014/12/23/kazakistan-turkiye-iliskilerinin-egitim-kultur-ve-diplomatik-acidan-gelisimi-1991-2014/> adresinde yayınlanmıştır.

SY: Hocam hala daha şöyle bir anlayış var: TR duygusal bakıyor, bir adım atmıyor. Peki, KZ'nin eleştirilecek bir tarafı yok mu? Madem biz o kadar Kazak öğrenciyi TR'de okuttuk sonra onlar geldi belki bugün yönetimde bile yer alıyorlar, ama buna rağmen dış politikasında TR ile ilgili bir belirsizlik var.

SH: Tabi bu bir devlet siyaseti. Yani siz ülke olarak nelere ağırlık veriyorsunuz. Diyelim ki bir takım komşularınız var. Onlardan kendilerinize yakın gördükleriniz var ve yakın görmedikleriniz var. Yani buna tabi ki Türkiye tarafı karar veremez. KZ'nin bunu değerlendirmesinde neyi esas alıyor, hangi kıstasları var, hangi projeleri var. Uzak ve yakın amaçlı beklentileri nedir, bunların hepsini değerlendirmek gerekir.

SY: Yani hocam şöyle bir resim mi var. KZ'nin TR politikası bile TR'nin KZ'ye olan yakın ilişkileri neticesinde şekillenebiliyor.

SH: yani öyle gibi duruyor ama tabi her ülkenin kendi iç ve dış dinamikleri var. KZ'nin iç ve dış politikasını geliştirirken yönlendirirken hangi dinamikleri esas alıyor, nelere öncelik veriyor neleri arka plana atıyor onlara bakmak lazım ki onlarda dış politika konseptinde zannımca yer alıyordur. Başka bir şey söylemek gerekirse 2012 yılında burada kimi daha çok seviyorsun diye yapılan bir ankete göre halkın %54 Ruslar %17 Türkler demistir. Kazak halkının Türkler ve Türkiye ile ilgili algısı çok iyidir. Hangi Kazakla konuşursanız ve Türk olduğunuzu söylerseniz size çok büyük bir yakınlık duyar. Yani halkın Türkiye ile ilgili düşünce yaklaşım ve algıları güzel.

SY: Peki hocam burada yaşayan Ahıska Türkleri ile Türkiye Türk'lerinin bunlar bir diye görülmesi, algılanması söz konusu mudur?

SH: Şimdi onunla ilgili Ziyaettin (Dünya Ahıska Türkleri Birliği Başkanı) beyle görüştüğümüzde Kazakistan'da Halklar Assemliyasında her halkın temsilcisi var ama Ahıskalılardan yok. Yani yönetimden onlara zaten siz bizdensiniz siz azınlık değilsiniz ki ben size temsilci vereyim denmiş ve onlara bir tane milletvekili ayrılmadığını duymuştum. İkincisi bu büyük tehcir olayında Ahıska Türklerine en büyük desteği veren onlara kucak açıp onları bağrına basan Kazaklardır. Ben Ahıska Türklerinden yaşlı olanlarla röportaj yapıp onları bazı Türk gazetelerinde yayınladım. Onlardan biri 96 altı yaşında Recep hoca vardı Çimkent'te. O bana anlatırdı işte bu Ermenilerin onları nasıl öldürdüğünü. Ruslar o zaman bunları boruların içine koyup gaz dökerek yakmalarını anlatmıştı. Buna karşılık Kazaklar bizi okullara evlere yerleştirdiler, giyecek elbise ve yiyecek getirdiler. Biz hayatımızda Kazakların bize yapmış oldukları iyilikleri unutamayız demişti. Mesela başka olarak Fergana da Ahıska Türklerine yapılan bir soykırım vardır. Oradan kaçan kardeşlerimizi de burada bağrına basan yine Kazakistan olmuştur. Üçüncü ölçüt burada yaşayan Ahıskalılardan durumu iyidir, sosyal ve ekonomik durumları iyidir, anacak kültürel ve ilmi durumları iyi değildir. Onun için ben 15 yıldır mücadele ediyorum, bazen evlerine gidip çocuklarını zorla okula getirtiyorum. Yani onlara diyorum ki siz ne kadar kültürlü olursanız, eğitilmiş ve diplomalı olursanız o kadar saygınlık görürsünüz o kadar söz sahibi olursunuz. Yani gidip çobanlık yapmak, tarımla ticaretle uğraşmaktan çok doktor, mühendis, öğretmen olunuz yani yeterki okuyunuz diyorum. Zaten bizim üniversitemizdeki öğrencilerin %15inden fazlası Ahıskalıdır. Önceleri buraya otobüste tahsis ediyorlardı uzak yerlerden ama sonra kalktı, ama gene de bizdeki öğrencilerin çoğu

Bu makale 23 Aralık 2014 tarihinde <http://akademikperspektif.com/2014/12/23/kazakistan-turkiye-iliskilerinin-egitim-kultur-ve-diplomatik-acidan-gelisimi-1991-2014/> adresinde yayınlanmıştır.

Ahıska Türküdür. Burada NZ'nin siyaseti sayesinde bir problem yasadıklarını zannetmiyorum ama ben onlardan okumalarını ve entelektüel seviyelerini yükseltmelerini istiyorum. Öncesinde hiç Kazakça bilmiyorlardı ama son zamanlarda Kazakça öğrenmeye başladılar. Siz insanlarla komsuysanız arkadaşsanız, onların dilini bilmelisiniz. Çimkent'tekilerin 3 dili iyi konuştuğunu görüyoruz mesela ve bu bence ciddi bir modeldir bana göre.

5) Türkiye'nin katkısıyla Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA), Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi (TÜRKSOY), KATIAD ve Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumlar kurulmuştur. Bu kurumların varlığı ve ülkeye kazandırdıkları projelerin Kazakistan'ın Türkiye politikasına bir katkısı olduğunu düşünüyor musunuz? Ne yönde?

Bu kurumlardan son üçünün KZ-TR ilişkilerinin gelişmesine bir etkisi katkısı olduğunu ben görmüyorum.

Yani şimdi KATIAD ne yapar. Onların yıllık çalışmasına bakınız. KZ-TR iktisadi gelişmesinde ne gibi rolleri oluyor. Bunların mesela gidip KZ makamları nezdinde ne gibi teşebbüsleri olabiliyor. İhaleler olduğunda TR'nin kurumları ve şirketleri tarafından alınması konusunda bir katkıları olabiliyor mu? Saygınlıkları var mı bunları sorgulamak lazım. İkincisi Türkiye'nin buraya açmış olduğu kurumlar var ama kurum açmak önemli değil. Kurumun işlevliği, yönetimi ve yıllık etkinlikleri önemlidir. KATIAD ise sadece Almatı merkezli olduğu için lokal düzeyde kalmaktadır. Türk şirketler vardır sadece ama hiç Kazak şirketi var mıdır?. Adı KATIAD'dır ama hiç Kazak şirketi yok. Onun eski başkanı bizim üniversitenin eski 2.baskanıydı. Şimdi Fettah Bey oldu ama mesela bir defa Almatı'ya gelmemiştir. Yani o yüzden derneğe genel sekreter yönettiği için Ahmet Alyaz Der deniliyor. Ben mesela bir toplantısında bile 4 tane Kazak görmedim. 200 Türk firması varsa 50 de Kazak firması olsun o zaman ve bu kardeşlerimizle işbirliği yapsın. Kendiniz çalıp kendiniz oynarsanız olmaz.

Mesela Yunus Emre ne iş yapar, bir yılda bana göstereceğiniz ne var deseniz o zaman siz bir kanaate varabilirsiniz. Yani işte bir resim yarışması, bir kompozisyon yarışması veya buna benzer şeyler Yunus Emre Enstitüsü'nün görevleri degildir. Simdi bazen orman vardır bazen de ağaç vardır. Devletin buralara kardeşliğimizi, dostluğumuzu, ilişkilerimizi, siyasetimizi geliştirmek için açmış oldukları kurumların orman seklinde olması gerekir. Öyle bir Türkçe öğretmeni getirmiş de Türkçe dersi vermiş. İşte TR'ye 15 tane öğrenci göndermiş. Bakınız bunları yaparken bir de Friedrich-Ebert Foundation'ı alınız. Onların buradaki faaliyetlerine bakınız. Bir devlet üniversitesi gibi çalışıyorlar ki Yunus Emre de o amaçla kurulmuştur. Adamlar buraya geliyor konuşuyoruz. Yani bizimkilerin projesi planı olması lazım ve o çerçeve de faaliyet göstermesi lazım. Yani bizim de enstitümüz burada büyük bir eğitim ve kültür kurumu olarak faaliyet gösterebilir. Bütçesini ve yapılmamasını öyle yapabilir. Hatta NZ'nin de talebi olmuştur, Yunus Emre Astana da bir üniversite bile açabilir, araştırma enstitüsü açabilir. Kültür merkezi açabilir. Yani sadece dil öğretme merkezi degildir Yunus Emre. Adını kimse bilmez, sizle ben biliyorum. Zaten bizle de her yıl bir etkinlik yapıyor. Ama ben bunları hiçbir zaman yeterli görmem. Aslında bu enstitünün adına uygun olarak her yönden yapılanması gerekir.

Türksoy'a gelince, kim buradaki temsilcisi, hiç kimse. Burada bir faaliyeti olmamıştır, genel sekreteride buranın eski bakanlarından. Yapılanmasının nasıl olduğunu da ben bilmiyorum. Ama mesela biz burada Türk Dünyası Ekonomik forumu yaptık, Yurt Dışı Türkler ve TÜRKSOY gibi kurumlara yazdık ve kimse bize beş kuruş yardım etmedi. 75 Türk dünyasının kurumları katıldı, 11 tane rektör geldi, ben katkı istedim bana bir temsilcisini bile göndermedi

Bu makale 23 Aralık 2014 tarihinde <http://akademikperspektif.com/2014/12/23/kazakistan-turkiye-iliskilerinin-egitim-kultur-ve-diplomatik-acidan-gelisimi-1991-2014/> adresinde yayınlanmıştır.

TURKSOY, hatta cevap bile alamadık. Dolayısıyla bu tür kurumların adları var bazen kendileri yok.

Türk akademisini ayrıca sorgulamak lazım. Türk Dünyası ansiklopedisi çıkarıyorlar, Türkiye maddesi kültür kısmını ben yazdım onun. Şimdi Türk Akademisinin yapısına bakacaksınız. Adı Türk akademisi ama kendisi ulusal bir akademi. Eğer onun başkanını Türk Dünyası atamıyorsa belli bir ülke atıyorsa ve onda çalışanlar belli bir ülkenin adamlarıysa siz onun Türk Dünyası akademisi olduğunu söyleyebilir misiniz? Mesela Ahmet Yesevi Üniversitesi uluslararası diye açılmış ancak bu ulusal bir üniversitedir. Bir maddesinde diyor ki bu üniversitenin öğrencilerinin yarısı da Türk dünyasından olur, eğer siz bu maddeyi işletmezseniz o milli bir üniversite olur. O yüzden şimdi burada akademinin yapılanmasında ne yazıyor ona bakmalıyız. Yani içeriğini neyle dolduruyorsanız o şekilde gidiyor.

TIKA ise belli projeler çerçevesinde daha kurumsal olarak çalışan bir kurumumuzdur. Sıkıntıları var ama yaptığı işler önemlidir. Halkın görebileceği ve gündelik hayatında doğrudan etkisini hissedebileceği faaliyetlerde bulunuyor. Mekteplere gidiyor, oralarda bir takım yardım faaliyetleri oluyor, özürülüler ve engellilerle ilgili bir takım faaliyetler yapıyor. Mesela bundan iki üç ay önce Semen'de özürülüler taşımak için minibüs hediye etti. Türkistan da seralar kurdu. Tarıma destek veriyor, eğitime çok destek veriyor ki iyi de bir bütçesi var. Onun için ben TR'nin en etkin kurumu olarak TIKA'yı görüyorum. En bilinen kurumumuzda odur zaten. Diğerlerinin adını dahi kimse bilmez. TIKA'nın Almatı'da da şubesi vardır ama diğerlerinin yoktur.

Şimdi bizim bu kurumlarımızın hem en üstteki siyasal yapı hem de halk ile çok yakın ilişki kurması gerekmektedir. Bu kurumlarımızın hepsi mesela Astana da çalışıyor, zaten siz burada Kazak halkına yardım ediyorsanız devlet ile el ele olmanız lazım, devletle işbirliği yapmanız lazım, ona rağmen hiçbir şey olmaz. Siz siyasetinizi de geliştirirken, burada bir iftar yemeği bile verirken KZ'nin ilgili makamlarından izin almanız onlarla işbirliği yapmanız gerekiyor. Tavandan tabana giden bir yapılanma olması gerekir yoksa yanlış anlaşılır ve olumsuz neticeleri olur. Kendimiz çalıp kendimiz oynarsak olmaz ve nitekim TIKA hariç bu kurumlarımız kendileri çalışıyor kendileri oynuyorlar. Yeniden bir tanımlanmaya, misyon ve amaç ve de kurum itibarıyla gözden geçirilmeye ihtiyaç vardır.

Bir kere devletin Orta Asya ve Avrasya siyaseti olması gerekir. Bunun uzmanları olacak bununla yetişecek adamlar buna yatırım yapacak kurumlar olması lazım. Ben mesela Çin'deki Müslümanlarla ilgili bir konferansa 23 yıldır Çin'de bunu çalışan bir Amerikalıyı davet ettim. Öyle bilgiler verdi ki ben bir Türk olarak onun verdiği bilgileri bilmediğimden utandım. Yani halkı kültürel, etnik, filolojik tüm yapısıyla tanıyor. Şimdi siz burayla ilgili çalışma yapıp siyaset oluşturmanız için öncelikle burayı çok iyi tanımanız lazım. Bir insanla da el sıkışıp iş yapmak için onun kim olduğunu tanımak gerekiyor. Kaldı ki devletlerarasında dostluk, siyasi, ticari ilişkiler kurarken onların kim olduklarını iyi bilmek lazım. Bakınız bir örnek. Fransız devlet başkanları bir ülkeye resmi ziyaretlerde bulunurlarken mutlaka yanlarında o ülke uzmanı danışmanlardan götürürler. Bana söyler misin TR'de sayın hükûmetin Orta Asya danışmanı kim? Biz burada diplomat yetiştiriyoruz, mesela Latin Amerika için İspanyolca, Portekizce ve İngilizce öğretiyoruz, tabi Rusça ve Kazakçası da var, şimdi TR'de var mı böyle bir şey? Yok. Yani önce bu ülkeyi tanıyan, sonra onların dillerini bilen sonrada bu ülkenin yer altı ve üstü kaynaklarını, sosyal, kültürel, ekonomik yapısını bilen elemanlar geldiği zaman ilişkilerimiz gelişir ve başarılı olur. Yoksa böyle kör topal devam eder. Buyurduğunuz enstitülerle ilgili durum da bundan dolayıdır.

SY: Peki hocam bu kurumların Ankara ya bağlılıkları, bir projede önce acaba Ankara ne der beğenirler mi diye düşünceleri de bir sıkıntı yaratmıyor mu?

SH: Şimdi o projeye bağlıdır, yani buradaki adam proje sunacak ve elbette ki Ankara tasdik etmesi gerekecek. Ama buradaki kurumlar elçilikte dâhil, mesela kültür müşavirliği bir yılda ne yapar. Ticaret, basın yayın ve din müşavirliği bir yılda ne yapar. Bunlara siz oralarda bir yıl çalıştınız ne yaptınız, bu kadar para aldınız, ne yaptığımızı söyleyin diyen insan yok mu arkadaş. Sorgulama olacaksa işler gelişir. Ben bunlar yatıyor oturuyor demiyorum. Ama ben burada mesela Mısır ve Alman kültür müşavirliklerini görüyorum her ay bir aksiyonu var. Veya İspanya. Her gün bir davetiye alıyorsunuz. Peki, biz ne yapıyoruz? Sorsunlar, bizim müşavirlikler bir yılda ne yapar. Ben 15 yıldır buradayım, sağlam bir etkinlik veya proje görmedim. Biz burada NATO ile işbirliği yapabiliyoruz. KZ'nin bütün makamlarıyla ortak çalışabiliyoruz. Buradaki kurumlarımızda çalışsınlar. İşte o zaman ilişkilerimiz gelişir. O zaman Kazak halkının bize olan bakışı değişir. Dostluk ve kardeşlik ilişkileri daha çok pekişir. Bunlarda ancak yakınlaşma ve işbirliği ile olabilir. Kendi kendine olmuyor ki.

6) Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber bağımsızlığını kazanan Kazakistan, bir yandan dünya ülkeleriyle bağlantı kurup yenedünya düzenine ayak uydurmak isterken; diğer yandan o dönemki Cumhurbaşkanı merhum Turgut Özal'ın inisiyatifi ile başlayan Türk Dünyası Devlet Başkanları Zirvesi'ne katılmıştır. Nazarbayev ilerleyen dönemlerde Türk Konseyi fikrini ortaya atmıştır. 1992'de yapılan ilk zirveden 2009 yılındaki Nahçıvan Zirvesine kadar 9 zirve gerçekleştirilmiş ve en son ki bu zirvede Nahçıvan Antlaşması imzalanarak Türk dünyası arasındaki ilişkiler kurumsal bir çerçeveye oturtulmuştur. Türk Konseyi iki ülke arasında doğal bir köprü kurmuştur. Türk Konseyi'nin oluşturulmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Kazakistan'ın Türkiye politikasının şekillenmesine bir etkisi olmuş mudur? Ne yönde?

Türk Konseyi tabi Türk Dünyası arasındaki bir köprü ve bana göre olması gereken bir şeydi, ama işlevi nedir, ne yapıyor ona bakmak lazım. Yani Konseyi kurdunuz, Konseyin dünya siyaset arenasında küresel düzeyde ses getiren bir kurum olarak faaliyet yapması gerekir. Onun projeleri ortak siyaseti olması gerekir. Yani tam olarak ne yaptıklarını bilmiyorum sadece son Konseyi takip ettim o kadar. Diyelim ki BM de ya da başka bir yerde bir konu olduğunda Türk Konseyinin bir görüşü olması lazım. Burada etkinliği sorgulanması lazım. Mesela diyelimki Suriye ile ilgili bir konu oldu, Türk dünyası ayrı ayrı mı görüş bildirecek yoksa Türk Konseyi olarak ortak bir tavır mı sergileyecekler. Tek bir ağızdan aynı megafondan konuşmak gerek. Mesela Avrupa Birliği var. Onun bir siyaseti var, o zaman peki Türk Konseyinin de bir siyaseti olması lazım değil mi?

7) Özellikle Türkiye'nin girişimleri ile başlayan Büyük Öğrenci Projesi hayata geçirilmiş ve Türkistan şehrinde Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi, Almatı'da Yabancı Diller ve Kariyer Üniversitesi, Suleyman Demirel University, ve Orta Asya Cumhuriyetlerinde özel kuruluşlar tarafından işletilen Türk okulları gibi eğitim kurumları açılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti tarafından başlatılan Türkiye Bursları adında bir burs programı ve masraflarının Türkiye tarafından karşılandığı Mevlana Değişim Programı vardır. Türkiye'nin bu tür eğitim politikalarını hayata geçirmesi Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik politikalarını etkilemekte midir? Ne yönde etkilemektedir?

Simdi ben size bir sey dedim KAZAN-KAZAN. TR bu ilişkileri geliştirirken eğitim alanında burslar verirken, ne için verdiğini, hangi alanlarda verdiğini ve ne yetiştirmek istediğini hiçbir zaman hesaplayıp değerlendirdiğini düşünmüyorum. Fransa dünyada en çok burs veren ülkelerden birisidir. Yani bursun sayısalılığı fazladır, miktarı azdır. Sebebi: kültürünü ve dilini daha çok insanlara ulaştırabilmektir. Fancofon yetiştirmek anlamında da olabilir bu. Tamam, biz öyle bir emperyalist bakışta olmayacağız ama mesela 1990 yıllardan sonra Türk dünyasından 10 bine yakın öğrenciler geliyordu. Peki, getirdiniz, okuttunuz ve gönderdiniz, memleketine dönen insanların Türkiye ve Türk halkı ile ilgili olan bakışı açılırları nedir, bunla ilgili bir anket var mı?

Ya da bir çalışma var mı? Yani bakıyorsun burada TR'yi ve Türkleri seven 200-300 öğrenci var mı? diye ben diyorum ki elbette vardır. İlişkilerimiz gelişmesine Türk Kazak liseleri ne yapmıştır desek, Ahmet Yesevi ve Kariyer Üniversitesi ne yapmıştır bunların hepsini ayrı ayrı sorgulamamız lazım. Dolayısıyla binlerce insan okuyup geldikten sonra KZ-TR ilişkilerinin fevkalade gelişmiş olması lazım. Yani bunların her biri bir tane kerpiç koymuş olsa biz KZ dış politika konseptinin en üstünde yer alabilirdik. Tabi eğer bunlar rasyonel olarak değerlendirilmiş olsaydı. Örneğin bundan bir kaç yıl önce bende bazen TR'ye gidecek öğrencilerin seçme komisyonunda oluyorum (Türkiye Bursları), baktım 60 master 30 doktora var. Bakıyorum hepsi teknik alanla alakalı. Yani petrol, gaz, makine ve bilgisayar mühendisliği, sosyal ilimler ile alakalı hiç bir şey yoktu. O zaman ben eğitim müşavirine rica etmiştim ve 25 tane ayırdılar. Şimdi bursu siz verdiyseniz bursun alanlarının belirlenmesinde de söz sahibi olmalısınız. Tabi oraya dil bilmeden gidip masaya oturuyorsun, başkası arzu ettiği insani gönderiyorsa bundan istediğiniz verimi alamazsınız. Dolayısıyla TR'nin eğitimle ilgili olan yardımları katkıları burdakileri ve oradakileri ayrı ayrı değerlendirip onların bir sonucunu çıkarıp ona göre yeni bir plan program çıkarmak lazım.

Türk Kazak liselerinin ben pozitif bir katkı yaptığı düşüncesindeyim. Burada özellikle TR'nin tanıtımı bakımından Kazak-Türk liselerinin rolü önemlidir. Ahmet Yesevi Üniversitesi (AYU) ile ilgili çok derine inmek lazım. Bu Üniversite Türkistan'da ve orası 80 bin nüfuslu bir ilçedir. Kazakistan'ın yöneticileri Türkistan'dan gelmiyor merkezden geliyorlar. Onun için o Üniversite yapılırken ki TR oraya çok büyük yatırımlar yapıyor ve bende orada 5 yıllık rektörlük yaptım, KZ'nin geneline kontenjan vermesi gerekiyor. Yani Astana, Aktobe, Atirau, Almati buradaki öğrencilere kontenjan tanınması gerekir. Sadece Türkistan'ın köylerine değil. Yani bu Üniversite katkı anlamında etkin bir role sahip değil. Bir kere siz KZ'nin geneline hitap etmeniz gerekiyor. Mesela KZ'nin her tarafında büyük âlimler var oradan hocalar, Türk dünyasından ve TR'den hocalar olsun. Mesela diyinki Almati'ya 50 burs veriyorum, Astana'ya 30 tane Karaganda'ya 20 tane bur verdim. Buralardan öğrenciler gelsin ve Türkistan'daki o havayı bölüşsün. Orada bas bir atmosfer olur. Hepsi Türkistan'ın köylerinden gelen bir Yesevi Üniversitesi olursa seviye de düşük kalır, etkinlikte olmaz. Zaten NZ'de bundan memnun değil ve Gül ile birlikte geldiğinde memnuniyetsizliğini de ifade etmişlerdi. Ben mesela zamanında 2000 yılında orda çalışırken bir proje sunmuştum. Demiştim ki Türkistan'daki Üniversite AYU 1 olsun. AYU 2 Çimkent'te olsun ki orası her 6 Kazaktan birinin yaşadığı yer. AYU 3 Almati'da olsun ve teknik ilimlerle alakalı olsun. AYU 4 Astana'da olsun ve o da çağdaş fakülteleri kapsasın. Nitekim Cumhurbaşkanı NZ, TR'nin Astana'da bir Üniversite açmasını istiyorlar. Benim bu projem sen burayı Sorbone Üniversitesi mi yapmak istiyorsun dedikleri için kabul görmedi. Yani mali bakımdan değişmeyecekti, aynı parayı dörde bölecektiniz. TR'ye ek masraf getirmeyecekti, KZ'nin 4 şehrinde üniversiteniz olacak ve tüm KZ'ye hizmet ederek etkinliğinizi arttıracaktınız. Eğer bu olsaydı bugün belki daha farklı bir yapılanma olacaktı.

8) 23 yıllık zaman zarfında Kazakistan ve Türkiye mevcut fırsatları nasıl değerlendirmişdir?

KZ bizim Ata yurdumuz, KZ gelişmesini sürdürüyor, rasyonel faaliyetleri var. Dış siyaseti ile iç siyaseti arasında denge var. KZ elindeki imkânları bana göre iyi değerlendiren bir ülkedir, dış siyaseti güçlüdür. Yani nereden ne gelecek, nereden ne alınacak, nereyle nasıl yakınlaşırsa hangi sonuçlar alınacak durumunu iyi değerlendiren iyi bir devlet bürokrasisi var. Sayın Cumhurbaşkanı tabi bunun beyni oluyor. Türkiye burayla ilgili son 10 yılda bir şeyler yapmıştır. Daha önceleri yapılanlar azdır. Mesela bir yılda Sayın Gül'ün beş defa geldiğini biliyoruz buraya. NZ'nin de TR'ye 3-4 defa gittiğini biliyoruz. Sayın Erdoğan buraya geldi ve buraya yatırımlar yaptırdı. Ahıska Türklerinin lisesinin ve bizim bir binamızın yapılmasında rol oynadı.

Bu makale 23 Aralık 2014 tarihinde <http://akademikperspektif.com/2014/12/23/kazakistan-turkiye-iliskilerinin-egitim-kultur-ve-diplomatik-acidan-gelisimi-1991-2014/> adresinde yayınlanmıştır.

İkisi de TİKA vasıtasıyla yapıldı. KZ'nin dünya eranasında BM dâhil olmak üzere Sayın NZ'ninde ifade ettiği gibi tanınmasında TR çok önemli rol oyna mistir. Geçenlerde Davutoğlu buraya geldiğinde bir konuşmasında dedi ki bir yerde el sıkışırken TC'nin dışişleri bakanı deyince hayır aynı zamanda NZ'ninde dışişleri bakanıym demiş. NZ de bizde sizin sayenizde tanindik dünyada diyor. Dolayısıyla KZ bunu değerlendirmiştir. Dolayısıyla TR de şimdi baktığımızda diğer Cumhuriyetlere göre en çok yerleştiği, en çok ticaret yaptığı ve ilişkilerini en çok geliştirdiği ülke KZ'dir. Ama tabi KZ'nin dış politikasında ne denli bir yer alabiliyor onu bilmiyorum.

SY: Peki şuna katılır mısınız? Deniliyor ya hani 2000 öncesi bir şey yapılmadı genelde yapılanlar 2000 sonrası. Ama baktığımızda biz ilişkilerin temelini 2000 den önce atmışız, iş adamlarımızın ve yapılan yatırımların çoğunun temelini 2000 den önce atmışız. Sanki biz 2000 den önce yaptıklarımızın kaymağını 2000 den sonra yiyoruz.

SH: Şimdi dediklerinizden birisi Yesevi üniversitesidir, 2000 den önce yapıldı ve peki ne oldu. Diğer okullar belli bir kesimin siparişi üzerine yapılmıştır. TC'nin değil onlar. Ticaret kuruluşları da öyle yani devletin bunlarda bir etkinliği olmadı. Yani sivil toplum kuruluşlarının bir etkinliğidir. Yani Yesevi üniversitesinin evet bir etkinliği olmamıştır şuan dada yoktur. Yani siz çok uzak bir ilçede kurum acarsanız, onun öğrencileri sadece o bölgenin adamlarından olursa siz bunu büyük bir yatırım olarak değerlendiremezsiniz, kal diki TR oraya yılda en az 25 milyon dolar para vermiştir. Yani TR'deki her yıl 25 üniversiteye verdiği bütçeyi vermiştir. Buna inşaat işleri dâhil degildir. Peki sonuç... SY: iste hocam benimde dediğim o. Hala bir değişim yok ki. Yani 2000 sonrası yaptığımız geziler, söyleşiler, toplantılar fazlasıyla var iş stratejik temellendirmeye gelince orada yerinde sayıyoruz. SH: yani ben gördüklerimi soyluyorum, daha önce burada bir defa Devlet Bahçeliyi görmüştüm. Abdülhaluk Çay beyi gördüm, onların ne yaptıklarını gördüm. Tabi TR-Orta Asya ilişkileri rahmetli Özal zamanında başladı ve bu Hükümet döneminde gelişti, eğer geliştirse.